

PUBLIKACIJOS*

I. KANTAS

PROLEGOMENAI

kiekvienai būsimai metafizikai, galinčiai pasirodyti kaip mokslas **

PRATARMĖ

Šie prolegomenai skirti ne mokiniams, bet būsimiesiems mokytojams, o ir pastariesiems jie turi būti gairės ne jau esamam mokslui dėstyti, bet pirmiausia pačiam šiam mokslui sukurti.

Yra mokslininkų, kuriems pati filosofijos (tiek senosios, tiek ir naujosios) istorija yra jų filosofija; šie prolegomenai parašyti ne jiems. Jie turi palaukti, kol tie, kurie stengiasi semtis iš paties proto šaltinių, baigs savo darbą, ir tik tuomet bus jų eilė pranešti pasauliui apie tai, kas įvyko. Priešingu atveju nieko negalima pasakyti, kas, jų nuomone, nebuvo jau pasakyta, ir tai iš tikrųjų galėtų būti laikoma ir neklaidingu numatymu viso to, kas įvyks ateityje; ir tikrai, kadangi žmogiškasis protas amžiais įvairiai svajuoja apie nesuskaičiuojamus objektus, tai nėra nieko lengvesnio, kaip kiekvienai naujybei surasti ką nors seno, šiek tiek į jį panašaus.

Mano ketinimas — įtikinti visus, kurie užsiėmimą metafizika laiko vertingu dalyku, kad jų darbą būtina reikia kol kas atidėti, visa, kas lig šiol padaryta, laikyti nepadarytu ir visų pirma iš pradžių iškelti klausimą: ar iš viso galimas toks dalykas, kaip metafizika?

Jei metafizika mokslas, tai kodėl ji negali, kaip kiti mokslai, susilaukti visuotinio ir pastovaus pritarimo? O jei ji nėra mokslas, tai kaip čia yra, kad ji vis dėlto nepaliaujamai puikaujasi, besidangstydamą mokslo regimybę, ir žmogiškąjį protą klaidina niekuomet neblėstančiomis, bet ir niekuomet neišsipildančiomis viltimis? Taigi, ar rodome savo žinojimą ar nežinojimą, vis dėlto kada nors turi būti nustatyta kas nors tikra apie šio pretenzingo mokslo prigimtį, nes toje pačioje būklėje jam ilgiau pasilikti negalima. Atrodo bemaž juokinga, kad tuo tarpu kai

* Žymiojo vokiečių filosofo I. Kanto veikalo „Prolegomenai“ ištrauka pradedame pasaulinės filosofijos klasikų ir filosofų marksistų veikalų publikavimą.

** Čia pateikiama „Prolegomenų“ (prolegomenai — išankstinės pastabos, paaiškinimai) pratarinė, kurioje I. Kantas aptaria filosofijos pobūdį, savo filosofijos kilmę ir jos metodą. Vertė R. Plečkaitis iš *Immanuel Kants Werke*, herausgegeben von Ernst Cassirer, Band IV, Berlin, 1922.

Redakcija

kiekvienas kitas mokslas nepaliaujamai žengia pirmyn, metafizikoje, kuri nori būti pačia išmintimi ir kurios pranašavimų kiekvienas kreipiasi, nuolat tenka trypčioti vietoje, nepasistumiant nė žingsnio pirmyn. Ji prarado daug savo šalininkų, ir nesimato, kad tie, kurie save laiko pakankamai pajėgiais pasižymėti kituose moksluose, norėtų rizikuoti savo šlove šiame moksle, kur kiekvienas, nemokša visuose kituose dalykuose, imasi lemiamai spręsti, nes šioje srityje iš tikrųjų dar nėra jokio tikro kriterijaus [Maß und Gewicht] nuodugnumui atskirti nuo tuščių tauškalų.

Beje, nėra nieko nepaprasto, kad po ilgo kokio nors mokslo tyrimo, kai manoma, kad kažin kiek toli jame nueita, galiausiai kažkam ateina į galvą klausimas: ar apskritai toks mokslas galimas ir kaip galimas? Juk žmogaus protas tiek linkęs kurti, kad jau daug kartų jis statė bokštą, o paskui vėl jį griovė, kad pamatyti, ar tvirtas jo pamatas. Ateiti į protą niekuomet nevėlu; bet jei supratimas ateina vėlai, tai visuomet būna sunkiau jį panaudoti.

Klausimas, ar galimas tas ar kitas mokslas, numato abejojimą jo tikroviškumu. Bet toks abejojimas įžeidžia kiekvieną, kuriam, gal būt, ši tariamoji brangenybė yra visas turtas; ir todėl tas, kuris leidžia sau taip abejoti, visuomet turi laukti pasipriešinimo iš visų pusių. Vieni, išdidūs įsisąmoninę savo senąją ir kaip tik todėl laikomą teisėtą nuosavybę, su savaisiais metafizikos vadovėliais rankose į jį žiūrės su panieka; kiti, kurie niekur nieko kito nemato, išskyrus tatau, kas vieno da su tuo, ką jie jau kažkur yra matę, jo nesupras; ir kuri laiką viskas pasiliks taip, tarsi neįvyko nieko, kas atneštų ar leistų tikėtis greitos permainos.

Vis dėlto aš drįstu manyti, kad savarankiškai galvojantis šių prolegomenų skaitytojas ne tik suabejos savo ligšioliniu mokslu, bet paskiau visiškai įsitikins, kad tokio mokslo apskritai negali būti, jei nebus įvykdyti čia išreikšti reikalavimai, nuo kurių priklauso jo galimybė; o kadangi to dar niekada neįvyko, tai [skaitytojas įsitikins], kad apskritai dar nėra jokios metafizikos. Bet kadangi jos paklausa visgi niekad negali išnykti*, nes bendro žmogiškojo proto interesas su ja per daug glaudžiai susijęs, tai skaitytojas sutiks, kad, nors kuri laiką tam kažin kaip būtų priešinamasi, neišvengiamai artėja visiška reforma arba, tikriausiai, naujas metafizikos gimimas pagal lig šiol visai nežinomą planą.

* Rusticus expectat, dum defluat amnis: at ille
Labitur et labetur in omne volubilis aevum. *Horat.*
Valstietis laukia, kad upė nutekėtų, o ji
Vilnija ir vilnis amžinai. *Horacijus.*

Nuo Loko ir Leibnico „Tyrinėjimų“ arba, tikriau, nuo paties metafizikos atsiradimo nebuvo įvykio, tokio lemtingo šio mokslo likimui, kaip Dovydo Jumo (Hume) prieš jį nukreiptas puolimas. Jubas neišaiškino šios pažinimo rūšies, bet išskėlė kibirkštį, iš kurios buvo galima sukurti ugnį, jei būtų buvusi aptikta imli pintis, kurios rusenimas būtų rūpestingai palaikytas ir padidinamas.

Esminis Jumo išeities taškas buvo vienintelė, bet svarbi metafizikos sąvoka — *priežasties ir pasekmės ryšio sąvoka* (taigi, ir iš čia sekančios jėgos bei veikimo sąvokos ir t. t.); jis pareikalavo iš proto, tvirtinančio, esą jis pagimdęs šią sąvoką, atsakyti, kokią jis turi teisę manyti, kad kas nors gali būti toks, jog, jį prileidus, būtinai reikia prileisti dar kažką kitą (juk tokia priežastingumo sąvokos prasmė). Jis nepaneigiamai įrodė, kad protas visiškai negali tokio ryšio mąstyti *a priori* ir iš sąvokų, nes šiame ryšyje yra būtinumas, o tuo tarpu visai negalima suprasti, kaip dėl to, kad kas nors yra, būtinai taip pat turi būti kas nors kita ir, vadinasi, kaip galima *a priori* įvesti tokio ryšio sąvoką? Iš čia jis padarė išvadą, kad protas šia sąvoka visiškai save apgauna ir klaidingai ją laiko savuoju kūdikiu, tuo tarpu kai jis tėra neasantuokinis kūdikis vaizduotės, kuri, patyrimo apvaisinta, tam tikrus vaizdinius pajungė asociacijos dėsniumi ir objektyvų, įsisąmonintą būtinumą pakeitė iš to išplaukiančiu subjektyviu būtinumu, t. y. įpročiu. Iš čia Jumas padarė išvadą: protas visiškai nesugeba tokių ryšių dargi apskritai mąstyti (nes šiuo atveju visos jo sąvokos būtų tiesiog prasišlytoms) ir visos jo tariamai apriorinis žinojimas yra ne kas kita, kaip įprastinis, bet klaidingai pažymėtas patyrimas arba, kitaip tariant, kad apskritai nėra ir negali būti jokios metafizikos*.

Nors Jumo išvada buvo skubota ir neteisinga, tačiau ji buvo bent pagrįsta tyrimu, ir šis tyrimas tikrai buvo vertas to, kad geriausi tuometiniai protai susivienytų, siekdami kiek galima sėkmingiau išspręsti uždavinį ta prasme, kaip jis jį kėlė, o tai greitai būtų atvedę į visišką mokslo reformą.

Bet likimo, nuo seno nepalankaus metafizikai, buvo lemta, kad Jumas

² Nežiūrint to, Jumas kaip tik šią griauančiąją filosofiją vadino metafizika ir teikė jai didelę reikšmę. „Metafizika ir moralė,—sako jis („Tyrinėjimų“ vokiškojo vertimo IV dalis, p. 214),—yra svarbiausios mokslo sritys; matematika ir gamtotyra nė pusės to nevertos“. Bet šis išvalgus vyras čia turėjo galvoje tik neigiamą naudą, kurią būtų galėjęs atnešti spekuliatyvaus proto perdėtų pretenzijų apribojimas, kad būtų visiškai nutraukta gausybė nesibaigiančių ir varginančių ginčų, painiojančių žmonių giminę; bet jis čia išleido iš akių teigiamą žalą, kuri atsiras, jei protas neteks svarbiausių perspektyvų, kurios tik vienos teikia jam galimybę kelti valiai aukščiausią visų jos siekimų tikslą.

nebuvo niekieno suprstas. Nepatyrus tam tikro nemalonaus išpūdžio, negalima žiūrėti, kaip jo priešininkai — Ridas, Osvaldas, Bitis ir galiausiai dar Pristlis — visiškai nepalietė jo problemos esmės ir kaip jie, nuolat laikydami pripažintu dalyku tai, kuo jis kaip tik abejojo, karštai ir dažniausiai labai nekukliai įrodinėjo tai, kuo abejoti jam ir į galvą neatėjo; jie tiek nesuprato jo raginimo pagerinti dalyką, kad viskas liko kaip ir anksčiau, tarsi nieko nebūtų įvykę. Klausimas buvo ne tas, ar teisinga priežastingumo sąvoka, ar ji tinkama ir būtinai reikalinga visam gamtos pažinimui: tuo Jumas niekad neabejojo; klausimas buvo tas, ar šią sąvoką protas mąsto *a priori* ir, tuo būdu, ar jai būdingas nepriklausas nuo bet kurio patyrimo vidinis teisingumas, o todėl ir platus tinkamumas, neribojamas vien tik patyrimo objektais, — štai į ką Jumas laukė atsakymo. Juk buvo kalbama tik apie šios sąvokos kilmę, o ne apie būtinumą ją vartoti; jei tik būtų išaiškinę jos kilmę, tai jos vartojimo sąlygos ir jos pritaikymo sritis jau savaime būtų buvusios aiškios.

Bet, norėdami įvykdyti šį uždavinį, šio išgarsėjusio vyro priešininkai būtų turėję labai išsigilinti į proto prigimtį, nes protui rūpi tik grynas mąstymas, o tai jiems buvo neparanku. Todėl jie išgalvojo patogesnę priemonę spyriotis, neatsižvelgdami į nieką, būtent remtis *įprastiniu žmogaus protu*. Iš tikrųjų, tai didelė dangaus dovana — turėti tiesų (arba, kaip neseniai imta vadinti, sveiką) žmogaus protą. Bet jį reikia įrodyti darbu, savųjų minčių bei žodžių apgalvojimu ir išmintingumu, o ne tuo, kad šaukiesi jo kaip orakulo, kai nežinai, ką protingo pasakyti jam pateisinti. Kai supratimas ir mokslas išsenka, tada ir ne anksčiau, remtis įprastiniu žmogaus protu — tai vienas iš tų naujųjų laikų suktų išradimų, kurių dėka niekingiausias plepys gali drąsiai pradėti ir tęsti ginčą su pačiu giliausiu protu. Bet kol likę šiek tiek supratimo, kiekvienas pasisaugos vartoti šią kraštutinę priemonę. O išsigilinus pasirodė, kad šis apeliavimas [į sveiką protą] yra ne kas kita, kaip pasirėmimas minios sprendimu, kuriam pritarus, filosofas rausta, o miniai pataikaujantis šmaikštuolis triumfuoja ir spyriojasi. Bet aš manau: Jumas lygiai taip pat galėjo pretenduoti į sveiką protą, kaip ir Bitis, o, be to, dar į kažką, ko Bitis tikrai neturėjo, būtent, į kritinį protą, kuris apriboja įprastinį protą, kad šis per toli nenuėitų spekuliacijose ir negeistų apie jas ko nors spręsti, nepajėgdamas pats pagrįsti savųjų principų; nes juk tik šitaip jis paliks sveiku protu. Kaltas ir piūklas tinka apdirbti statybinei miško medžiagai, bet graviravimui varyje reikalinga graviravimo adata. Taigi, tinka abu — ir sveikas, ir spekuliatyvusis protas, bet kiekvienas savo srityje: pirmasis — sprendimuose, kurie betarpiškai taikomi patyrimo,

* Priešinga prasme, tarsi ironiškai.

o antrasis — bendruosiuose iš grynų sąvokų sudarytuose sprendimuose, pavyzdžiui, metafizikoje, kur sveikas protas, taip pats save vadindamas, bet dažnai *per antiphrasin* *, ničnieko nesprendžia.

Aš atvirai prisipažįstu: Dovydo Jumo nurodymas buvo kaip tik tai, kas prieš daugelį metų pirmą kartą nutraukė mano dogmatinį snaudulį ir mano ieškojimus spekulatyviosios filosofijos srityje pasuko visai kita kryptimi. Bet aš anaipol nesekiau jo išvadamis, kilusiomis tik dėl to, kad jis neįsivaizdavo savo uždavinio visumos, o tik palietė vieną jos dalį, kuri, neatsižvelgiant į visumą, negali teikti jokių žinių [klausimui išspręsti]. Kai pradedi nuo pagrįstos, nors ir nebaigtos minties, atitekusios mums iš kito, tai, toliau apsvarstant, galima tikėtis žengti toliau už tą išvalgųjį vyrą, kuriam esame dėkingi už pirmąją tos šviesos kibirkštį.

Taigi, iš pradžių aš pabandžiau, ar negalima Jumo prieštaros įsivaizduoti apskritai, ir greitai atradau, kad priežasties ir pasekmės ryšio sąvoka toli gražu ne vienintelė, kuria protas sau mąsto *a priori* ryšius tarp daiktų, kad, priešingai, tokios sąvokos sudaro visą metafiziką. Aš pasi-stengiau nustatyti jų skaičių, ir kai tas man pavyko taip, kaip norėjau, būtent, remiantis tik vienu principu, aš ėmiausi dedukcijos šių sąvokų, dėl kurių aš dabar įsitikinau, kad jos, kaip būkštavo Jumas, neišvestos iš patyrimo, bet kilo iš gryo proto. Ši dedukcija, kuri mano išvalgiajam pirmtakui atrodė negalima ir kuri, be jo, niekam negalėjo dargi į galvą ateiti, nors kiekvienas drąsiai vartojo šias sąvokas, neklausdamas, kuo grindžiamas jų objektyvus galiojimas, — ši dedukcija, aš sakau, buvo pats sunkiausias dalykas, kuris kada nors galėjo būti pradėtas metafizikoje, ir, kas blogiausia, pati metafizika, kokia įvairi ji bebūtų, čia man nė kiek negalėjo padėti, nes tik ši dedukcija ir turėjo išspręsti klausimą, ar galima metafizika. Kadangi Jumo problemą man pavyko išspręsti ne tik vienam atskiram atvejui, bet ir visam grynojo proto sugebėjimui, tai aš ir galėjau eiti tvirtais, nors vis dar lėtais, žingsniais, kad pagaliau pilnai ir remdamasis bendraisiais principais apibrėžčiau visą grynojo proto ribų, taip pat jo turinio sritį, kas buvo kaip tik tai, ko reikėjo metafizikai, kad ji savo sistemą kurtų pagal teisingą planą.

Bet aš bijau, kad plačiausiai iškeltos Jumo problemos išsprendimą (būtent, „Grynojo proto kritikoje“) gali ištikti tai, kas atsitiko su pačia *problema*, kai ji pirmą kartą buvo iškelta. Apie mano „Grynojo proto kritiką“ spręš klaidingai, nes jos nesupras, o jos nesupras todėl, kad, nors knygą pervartys, bet nepanorės jos apgalvoti; ir tam nepanorės padėti pastangų dėl to, kad knyga sausa, tamsi, prieštarauja visoms įprastinėms sąvokoms ir dar per plati. Atvirai pasakius, man keista išgirsti filosofą, skundžiantis nepakankamu populiarumu, įdomumu ir lengvumu, kai kalbama apie egzistavimą tiek išgirto ir žmonijai būtino pažinimo,

kurį galima pasiekti ne kitaip, kaip laikantis griežčiausių mokyklinio tikslumo taisyklių; laikui bėgant ateis ir populiarumas, bet jis niekad negali būti pačioje pradžioje. O kai dėl tam tikro neaiškumo, kuris kyla iš dalies dėl plataus plano, neleidžiančio gerai apžvelgti svarbiausių tyrimo vietų, — tai šiuo požiūriu nusiskundimas yra teisėtas, ir jį aš keitinu pašalinti šiais *prolegomenais*.

Kartu anas veikalas, aprašantis visą grynojo proto sugebėjimų sritį ir ribas, visuomet liks pagrindas, kuriam prolegomenai tebus parengiamieji pratimai; juk grynojo proto kritika turi būti jau sistemingas ir iki mažiausių savo dalių užbaigtas mokslas, kol bus galima manyti, kad atsiras metafizika, arba dėl jos turėti tik šiokios tokios vilties.

Jau seniai įprasta atnaujinti senas, nudėvėtas žinias, jas išimant iš ankstesnio sąryšio ir prie jų naujais pavadinimais priderinant savojo mėgiamo sukirpimo sistemos rūbą; ir daugelis skaitytojų iš anksto nieko naujo nelaukia ir iš manosios kritikos. Bet šių prolegomenų dėka jie supras, kad grynojo proto kritika yra visiškai naujas mokslas, kurio anksčiau niekas nė mintyse neturėjo, kad buvo nežinoma dargi pati jo idėja ir kad iš visų ligi šiol turėtų duomenų jis negalėjo nieko panaudoti, nebent tik Jumo abejojimuose slypėjusią užuominą; bet ir Jumas nenumanė, kad galimas toks tikras mokslas: jis tik savąjį laivą saugumo sumetimais užplukdė ant skepticizmo seklumos, kur tas laivas galėjo gulėti ir supūti, tuo tarpu kai aš kalbu apie tai, kad šiam laivui davus vairininką, kuris, žinodamas patikimus laivų vairavimo principus, išvestus iš žemės rutulio pažinimo, aprūpintas išsamiausiu jūrų atlasu ir kompasu, galėtų užtikrintai vesti laivą į tikslą.

Išankstinis nusistatymas prieš naująjį mokslą, visiškai izoliuotą ir savitą, tarsi apie jį galima spręsti savosiomis jau anksčiau įgytomis tariamomis žiniomis, kurių realumu kaip tik ir reikia pirmiausia abejoti, — atveda prie to, kad dėl terminų panašumo visur tikimasi matyti tik tai, kas jau anksčiau buvo žinoma; viskas turi atrodyti labai iškreiptai, beprasmiškai ir paikai, nes pagrindu imama ne autoriaus mintys, o tik savas galvojimo būdas, kuris dėl ilgai trukusio įpročio tapo antrąja prigimtimi. Bet veikalo platumas, priklausantis nuo paties mokslo, o ne nuo išdėstymo, neišvengiamas čia sausumas ir mokyklinis kruopštumas — tai savybės, nors ir itin naudingos pačiam reikalui, tačiau knygai, žinoma, nepalankios.

Tiesa, ne kiekvienam lemta rašyti taip subtiliai ir kartu taip patraukliai, kaip Dovydui Jumui, arba taip nuodugnai ir kartu taip elegantiškai, kaip Moisiejui Mendelsonui, tačiau aš galėčiau (bent viliuosi) savo dėstymą padaryti populiariu, jei kalbėčiau tik apie tai, kaip apmesti planą, ir jo įvykdymą pavesti kitiems, ir jei man nebūtų prie širdies taip

ilgai man rūpėjęs mokslas; juk, beje, reikėjo daug ištvermės ir dargi nemažai kantrybės, užuot susigundžius ankstyvu palankiu priėmimu, siekti nors ir vėlesnio, bet tvirto pritarimo.

Sudaryti planą — dažnai tai prašmatnus, pagyrūniškas protinis užsiėmimas, kuriuo suteikiama sau kūrybinio genijaus išvaizda, reikalaujant to, ko patiems nepajėgu nuveikti, peikiant tai, ko patiems neįmanoma geriau padaryti, ir siūlant tai, ko patiems nežinoma, kur rasti; nors, beje, dalykiškam planui bendrosios proto kritikos reikia jau daugiau, negu manoma, jei nenorima jį paversti, kaip paprastai būna, paprastu gerų ketinimų deklamavimu. Bet grynasis protas yra tiek atskira ir savo pačios viduje tiek susijusi sfera, kad negalima paliesti nė vienos jos dalies, nepalietus visų kitų, ir nieko negalima pasiekti, iš anksto kiekvienai jos daliai nenustačius vietos ir jos įtakos kitoms [dalims]; iš tikrųjų, kadangi už grynojo proto nėra nieko, kas galėtų iš vidaus ištaisyti mūsų sprendimą, tai kiekvienos dalies reikšmingumas ir pritaikymas priklauso nuo to santykio, kuriame ji yra su likusiomis dalimis pačiame prote; ir kaip organinio kūno sandaroje, taip ir čia kiekvieno nario paskirtis tegali būti išvesta tik iš pilno visumos supratimo. Todėl apie tokią kritiką galima pasakyti, kad ji niekuomet nėra patikima, jei visiškai ir iki mažiausių grynojo proto elementų *neužbaigta*, ir kad apie šio sugebėjimo sferą reikia nustatyti ir spręsti arba *viską* arba *nieko*.

Bet jei vienas tik planas, eidamas pirma grynojo proto kritikos, būtų nesuprantamas, nepatikimas ir nenaudingas, tai, jis, priešingai, bus tuo naudingesnis, jei jis seks po šios kritikos. Nes jis įgalina apžvelgti *visumą*, atskirai patikrinti svarbiausias šio mokslo vietas ir daug ką išdėstyti geriau, negu pirmojoje veikalo redakcijoje.

Šio veikalo *planas* buvo pateiktas, jau užbaigus kūrinį; jis buvo sudarytas *analitiniu metodu*, tuo tarpu kai pats *veikalas* turėjo būti parašytas būtinai *sintetiniu* dėstymo metodu, kad mokslas visas jį sudarančias dalis pateiktų kaip visiškai atskiro pažintinio sugebėjimo organizaciją jos natūraliame sąryšyje. Kas laiko neaiškiu ir šį planą, kurį aš prolegomenų forma laikau išankstiniu kiekvienai būsimai metafizikai, tas tegul pagalvoja, kad visai nebūtina kiekvienam studijuoti metafiziką, kad esti talentų, kuriems visai gerai sekasi pagrindiniuose ir dargi giliuose moksluose, artimesniuose stebėjimui, bet kuriems nepavyksta tyrimai grynai atitrauktinėmis sąvokomis, ir kad tokiu atveju savo protinius sugebėjimus reikia paskirti kitam dalykui; bet kas nori spręsti apie metafiziką arba pats ją kurti, tas būtinai turi įvykdyti reikalavimus, išdėstytus šioje knygoje, — tegul jis priima manąjį sprendimą arba jį pagrįstai paneigia ir pakeičia kitu, nes jis negali jo tiesiog atmesti. Ir galiausiai tas pagarsėjęs neaiškumas (kuriuo skundžiantis, pa-

prastai dangstoma savo paties tingumas arba bukaprotiškumas) taip pat savaip naudingas, kadangi visi, kurie kituose moksluose apdairiai tyli, metafizikos klausimais kalba meistriškai ir sprendžia drąsiai, nes jų nemokšiškas čia ryškiai nesiskiria nuo kitų žinojimo, bet skiriasi nuo tų tikrųjų kritinių principų, apie kuriuos galima pagiriančiai pasakyti: ignavum, fucos, pecus a praesepebus arcent.

*Virg.**

* Jie nuveja nuo avilių tranus — tingius padarus.
Vergilijus.